

บทที่ 4

ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับดนตรี

ดนตรีเป็นศิลปะอย่างหนึ่งที่มนุษย์ได้สร้างสรรค์ปรุงแต่งขึ้น และได้เป็นเพื่อนทางจิตใจของมนุษย์มาช้านานแล้ว คำถามที่ว่าศิลปะแขนงนี้เริ่มต้นขึ้นเมื่อใด ไม่มีผู้ใดสามารถให้คำตอบได้ แต่ว่าอาศัยหลักฐานและข้ออิงทางมานุษยวิทยา (Anthropology) แล้วก็จะกล่าวได้ว่า ดนตรีเริ่มมาตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์นานนักหนาแล้ว มีหลักฐานว่าอารยธรรมของดนตรีในซีกโลกตะวันออกนั้น เกิดขึ้นมาก่อนดนตรีในซีกโลกตะวันตก ประมาณ 2,000 ปี สิ่งหนึ่งที่ทำให้เกิดดนตรีขึ้นครั้งแรกคือ “ความหวาดกลัว” ปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ ไม่ว่าจะเป็นการเกิดกลางวันหรือกลางคืน การผลัดเปลี่ยนของฤดูกาล ไฟแลบ ฟ้าร้อง ฝนตก น้ำท่วม แผ่นดินไหว ฯลฯ ล้วนเป็นสิ่งที่สร้างความประหลาดพิงพิงและความกังวลใจให้แก่มนุษย์ในยุคนั้นเป็นอันมาก พวกเขาให้ความสนใจว่า ปรากฏการณ์ต่างๆเหล่านี้มีทั้งพระเจ้าที่ดีและร้ายอยู่ในตัว

ไม่เพียงแต่เท่านั้นมนุษย์ยังมีความเชื่อว่าความมั่งคั่งของพืชพันธุ์ธัญชาติ การพ้นภัยอันตรายจากสัตว์ร้าย การพ้นภัยจากโรคภัยไข้เจ็บ ฯลฯ ก็ล้วนเป็นความกรุณาปราณีที่ได้รับจากพระเจ้าทั้งสิ้น ฉะนั้น การที่จะเอาใจและตอบแทนบุญคุณพระเจ้าต่างๆก็จะทำได้โดยการบวงสรวง การเต้น การร้อง และการแสดงสิ่งที่เขาปรารถนาจะให้เกิดขึ้น

สิ่งที่ทำให้เกิดดนตรีขึ้นอีกอย่างหนึ่งก็คือ “ความสบายอกสบายใจ” นักปราชญ์ได้สันนิษฐานว่า ผู้หนึ่งผู้ใดที่ออกไปล่าสัตว์ ขณะที่เรารอดสัตว์อย่างสบายอารมณ์อยู่นั้น เขาอาจจะเอาคันธนูหรือหน้าไม้มาลองดีดสายดู เมื่อเขาสามารถดีดให้เกิดเสียงสูงต่ำบ้าง เขาก็เกิดความพอใจ และคันธนูก็ได้เป็นต้นกำเนิดของพิณขึ้นในเวลาต่อมา ส่วนปี่และขลุ่ยเกิดขึ้นมาอย่างไรนั้น นักปราชญ์ก็ได้สันนิษฐานว่าพวกเด็กเลี้ยงแกะ เด็กเลี้ยงวัว เมื่อนำฝูงสัตว์ของตนออกไปเลี้ยงตามท้องทุ่งก็อาจเกิดความรู้สึกเบื่อหน่ายแลถอยห่าง การที่จะแก้อาการเหล่านี้ เขาอาจจะไปตัดปล้องไม้หรือเก็บเอากระดูกสัตว์มาถือจับเล่นก่อน เผอิญปล้องไม้หรือกระดูกสัตว์นั้นเกิดมีรู และเผอิญอีกเช่นกันที่เขาเอามันมาลองเป่าดู ครั้นเกิดเป็นเสียง เขาก็คงจะทิ้งจะกับมันมาก และพยายามปรับปรุงสิ่งเหล่านั้นจนกลายเป็นเพื่อนแก้เหงาได้ สำหรับกลองนั้น นักปราชญ์ให้ความเห็นว่า มนุษย์ในยุคหนึ่งคงลองเอาขนสัตว์จึงบนหินที่กลวงหรือไม่ก็บนต้นไม้กลวง เมื่อเอาลองมือและไม้ตีบนหนังที่ขึงตึงนั้นก็จะเกิดเสียงดังขึ้น และนี่คือต้นกำเนิดกลองใบแรกของโลก ท่านทั้งหลายคงจะเคยเห็นรูปร่างและเคยฟังเสียงของเครื่องดนตรีบางชนิดของวงดุริยางค์ในปัจจุบัน

มาแล้ว เป็นต้นว่า พิณฮาร์พ ขลุ่ยฟลูท กลองทิมปานี เครื่องดนตรีเหล่านี้ได้มีวิวัฒนาการเป็นขั้นๆ ต่อเนื่องกันมานานนักหนาแล้วจากสิ่งทีคนในยุคก่อนประวัติศาสตร์ได้ก่อกำเนิดมันขึ้นตามที่ได้กล่าวมาแล้ว

ครั้นเมื่อมนุษย์รู้จักการเพาะปลูกและนำสัตว์มาเลี้ยง พวกเขาก็เริ่มตั้งถิ่นฐาน สร้างที่พักอาศัยเป็นหลักแหล่งสังคมของเขาเริ่มขยายตัวและซับซ้อนขึ้น มีการช่วยเหลือระหว่างกันมากกว่าแต่ก่อน พวกเขาก็ไม่จำเป็นต้องออกไปล่าสัตว์ตามลำพังและอยู่อย่างเร่ร่อน เวลาว่างก็ได้มีมากขึ้นเป็นเงาตามตัว เขาได้ใช้เวลาว่างปรับปรุงสภาพเป็นอยู่ของเขาให้ดีขึ้น และดนตรีก็พลอยได้รับการปรับปรุงตามไปด้วย สิ่งที่น่าสังเกตอย่างหนึ่งคือ มนุษย์เริ่มมีความศรัทธาหรือความเชื่อมั่นต่อสิ่งศักดิ์ร่วมกันมากยิ่งขึ้น และในเวลาต่อมาเมื่อศาสนาได้อุบัติขึ้น การขับร้องและการบรรเลงก็ค่อยๆ มีวิวัฒนาการกลายเป็นส่วนหนึ่งของพิธีกรรมทางศาสนา

เพลงศาสนาหรือดนตรีทางศาสนานี้เองที่มีส่วนสำคัญ ทำให้ศาสนารุ่งเรืองขึ้นเป็นลำดับ โดยเฉพาะอย่างยิ่งคริสต์ศาสนา ประจักษ์พยานที่ทำให้เรานึกถึงเรื่องนี้ได้อย่างถ่องแท้คือ วิวัฒนาการของดนตรีคริสต์ศาสนาตั้งแต่รัชสมัยของยุโรปมาจนถึงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 ซึ่งนับเป็นช่วงเวลานานร่วม 7 ศตวรรษ หนึ่งคำว่า "ดนตรีศาสนา" นี้ตรงกับคำในภาษาอังกฤษที่ว่า Church music หรือ Sacred music คำในภาษาอังกฤษทั้งสองนี้ได้ใช้กันมาอย่างกว้างขวางทัดเทียมกัน

ดังได้กล่าวแล้วว่า Sacred music คือ ดนตรีศาสนา ที่ตรงกันข้ามกับคำนี้คือ Secular music คำว่า secular music ก็คือดนตรีที่ให้ความรื่นเริงทางโลกหรือให้ความบันเทิงใจกับปวงชน ถ้าจะพูดให้เข้าใจอย่างง่าย ๆ ก็จะเป็น Secred music คือ "ดนตรีวัด" และ secular music คือ "ดนตรีบ้าน" ทั้งนี้เพราะ Secred music มักขับร้องแลบรรเลงกันในวัด ส่วน Secular music ส่วนมากจะปฏิบัติและฟังกันตามบ้าน ซึ่งนับตั้งแต่พระราชวังลงไปจนถึงทับของชนยากคนจน

ในขณะที่ดนตรีศาสนากำลังเจริญเฟื่องฟูอยู่นั้น ดนตรีที่ให้ความรื่นเริงเฟื่องฟูอยู่นั้น ดนตรีที่ให้ความรื่นเริงบันเทิงใจก็ได้ก้าวรุดหน้าไปไม่น้อย ผู้คนได้นำเอาดนตรีมาใช้ในชีวิตประจำวันมากยิ่งขึ้น เช่น ใช้ประกอบการงานที่ใช้อยู่ทั้งในบ้านและนอกบ้าน เพลงประเภทนี้เรียกว่า "เพลงขับร้องระหว่างการทำงาน" (work song) ซึ่งได้แก่ เพลงเกี่ยวข้าว เพลงเก็บฝักข้าวโพด เพลงปั่นฝ้าย เพลงคนตัดต้นไม้ เป็นต้น

เพลงที่ให้ความรื่นเริงบันเทิงใจแก่คนทั่ว ๆ ไป นอกจากเพลงขับร้องระหว่างการทำงานแล้ว ก็ยังมีเพลงประกอบการเล่น เพลงประกอบระบำ เพลงรัก เพลงกล่อมเด็ก เพลงเทศกาลและเพลงอื่น ๆ อีกมากมาย

ประโยชน์ของคนตรีต่อสังคมมนุษย์

ดังได้กล่าวมาแล้วว่าคนตรินั้นก่อกำเนิดมาพร้อมกับสังคมมนุษย์ ดังนั้นมนุษย์จึงได้นำเอาคนตรีมาใช้ในการปรับปรุงพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น ซึ่งพอจะสรุปประโยชน์ของคนตรีที่มนุษย์นำมาใช้ได้ดังนี้

1. ด้านการศึกษา นำเสียงคนตรีมาใช้ประกอบในการสอนแบบสร้างสรรค์ทางศิลปะผลปรากฏว่าเสียงคนตรีสามารถส่งเสริมพัฒนาการทางอารมณ์ เสริมสร้างความคิดจินตนาการ ช่วยกระตุ้นให้มีการแสดงออกในทางสร้างสรรค์ ส่งเสริมให้มีความสัมพันธ์ระหว่างประสาทหู กล้ามเนื้อมือ ให้สอดคล้องกับการใช้ความคิด ทำให้หายเหนื่อย และผ่อนคลายความตึงเครียด

หลักการดังกล่าวนี้มีใช้มาตั้งแต่สมัยกรีก ได้พัฒนาหลักการของ อีธอส (Doctrine of ethos) ซึ่งเป็นความเชื่อในเรื่องของพลังแห่งสัจธรรมของคนตรี โดยกล่าวไว้ว่าพลังของคนตรีมีผลเกี่ยวเนื่องกับการแสดงออกถึงความชื่นชอบหรือความขัดแย้ง กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ คนตรีเกี่ยวข้องกับความคิดและความชั่วร้าย ในหนังสือ Poetics นั้น อริสโตเติล (Aristotle) ได้อธิบายว่าคนตรีมีอำนาจเหนือจิตใจมนุษย์ เขากล่าวว่าคนตรีเลียนแบบอารมณ์ต่าง ๆ ของมนุษย์ ฉะนั้นเมื่อมนุษย์ได้ยินคนตรีซึ่งเลียนแบบอารมณ์ใดอารมณ์หนึ่งก็จะเกิดมีความรู้สึกคล้อยตามไป ถ้าได้ยินคนตรีที่กระตุ้นอารมณ์ที่ทำให้จิตใจต่ำบ่อย ๆ เข้าก็ทำให้เขาพลอยมีจิตใจต่ำไปด้วย ตรงกันข้ามถ้ามีโอกาสได้ฟังคนตรีที่ช่วยยกระดับจิตใจ ก็จะทำให้ผู้นั้นเป็นคนที่มีจิตใจสูง ดังนั้น เปลโตและอริสโตเติล จึงมีความคิดเห็นตรงกันในข้อที่ว่าหลักสูตรการศึกษาควรประกอบด้วยวิชากีฬาและคนตรีที่ถูกต้อง เพื่อเป็นการฝึกทั้งร่างกายและจิตใจ เปลโต สอนว่า “การเรียน

ดนตรีอย่างเดียวทำให้อ่อนแอและเป็นคนมีปัญหา การเรียนกีฬาก็ทำอย่างเดียวกันทำให้เป็นคนที่อารมณ์ก้าวร้าวและไม่ฉลาด” ยิ่งกว่านั้นเพลโตยังได้กำหนดไว้ว่า “ดนตรีที่เหมาะสมสำหรับการศึกษาคือไม่ควรมึลิลลาที่ทำให้อารมณ์อ่อนไหว ควรใช้ทำนองที่มีลีลาคอเรียน (Dorian) และฟรีเจียน (Phrygian)” บันไดเสียงทั้งสองข้างต้นทำให้เกิดอารมณ์กล้าหาญและสุภาพเรียบร้อย เพลโตยังเคยกล่าวไว้ว่า “จะให้ใครเป็นผู้เขียนกฎหมายก็แล้วแต่ ขอให้ข้าพเจ้าได้เป็นผู้แต่งเพลงประจำชาติก็แล้วกัน”

2. ด้านการแพทย์ ใช้เสียงดนตรีกระตุ้นทารกในครรภ์มารดา ผลปรากฏว่าเด็กมีปฏิกิริยาตอบรับกับเสียงเพลง ทั้งทางพฤติกรรมและร่างกายที่ดี เสียงเพลงที่นุ่มนวลจะทำให้เด็กมีอาการสงบเงียบ ร่างกายเจริญเติบโตขึ้นและยังช่วยให้ระบบหายใจและระบบย่อยอาหารดีขึ้น

การนำเสียงดนตรีมาบำบัดรักษาผู้ป่วยปัญญาอ่อน โดยเฉพาะการใช้ดนตรีลดหรือบรรเทาความเจ็บปวดหลังการผ่าตัดของผู้ป่วยใน 48 ชั่วโมงแรก ผลปรากฏว่าช่วยให้ผู้ป่วยผ่อนคลายภาวะทางอารมณ์ได้เป็นอย่างดี

3. ด้านสังคม มีการใช้จังหวะดนตรีมากำหนดควบคุมการทำงาน เพื่อให้เกิดความพร้อมเพรียง เช่นการพายเรือจังหวะยก-ส่งของ เป็นต้น การใช้ดนตรีปลุกเร้าอารมณ์ให้เกิดความรัก ความสามัคคีในหมู่คณะ เช่นเพลงปลุกใจ เพลงเชียร์ เป็นต้น

ใช้เสียงดนตรีเพื่อสร้างบรรยากาศในการประกอบ

พิธีกรรมต่างๆ ให้คู่ศักดิ์สิทธิ์ เครื่องขริมนำเชือกถือ หรือสื่ออารมณ์ความรู้สึกที่ร่าเริง เบิกบาน สนุกสนาน ในงานเลี้ยงสังสรรค์ งานฉลองต่างๆ เป็นต้น

นอกจากนั้นยังเป็นการสร้างงาน อาชีพ ให้กับบุคคลในสังคมอย่างมากมายทั้งทางตรงและทางอ้อม เช่น นักดนตรี นักร้อง ครูสอนดนตรี นักประพันธ์เพลง นักผลิตรายการคอนเสิร์ต นักดนตรีบำบัด ผู้อำนวยการเพลงหรือวาทยกรนักเขียนทางดนตรี นักประดิษฐ์เครื่องดนตรี และผู้ซ่อมหรือปรับเสียงเครื่องดนตรี เป็นต้น

4. ด้านจิตวิทยา ใช้เสียงดนตรีปรับเปลี่ยนนิสัยก้าวร้าวของมนุษย์ รักษาโรคสมาธิสั้น โดยเฉพาะเด็กจะทำให้มีสมาธิมากขึ้น อ่อนโยนขึ้น โดยใช้หลักทฤษฎีอิธอส (Ethos) ของ ดนตรี ซึ่งเชื่อว่าดนตรีมีอำนาจในการที่จะเปลี่ยนนิสัยของ มนุษย์ จนกระทั่งในบางกรณีสามารถรักษาโรคให้หายได้ ปัจจุบัน มีนักดนตรีบำบัดผู้ซึ่งมีความสามารถฟื้นฟูและบำบัดรักษาความเจ็บป่วยทั้งทางร่างกายและจิตใจ ทำงานในด้านนี้

5. ด้านกีฬา ใช้ดนตรีประกอบกิจกรรมกีฬา เช่น ยิมนาสติกกิจกรรมเข้าจังหวะ การเต้นแอโรบิก เป็นต้น นอกจากนั้นยังมีกิจกรรมต่างๆมากมาย ที่ใช้ดนตรีเป็นส่วนประกอบในการดำเนินการทั้งทางตรงและทางอ้อม อาจกล่าวได้ว่าดนตรีเป็นส่วนประกอบที่ขาดเสียมิได้ในกิจกรรมของสังคมมนุษย์

ที่มา : ไชแสง สุชะวัฒนะ, สังคีตนิยมว่าด้วยดนตรีตะวันตก, พิมพ์ครั้งที่ 3, สำนักพิมพ์ ไทยวัฒนาพานิช

จำกัด, หน้า 1 – 3

<http://classroom.psu.ac.th/users/wkomson/data/western-music>

ค้นคว้า-เรียบเรียง : อ.ชัยวัฒน์ พุ่มดวง

<http://lms.thaicyperu.go.th/officialtcu/main/advcourse/presentstu/course/ww522/rtmu02/rtmu02-web1/contents/links/music01.htm>

ดนตรีกับความเคลื่อนไหวทางสังคม

การมองเห็นสถานะความเป็นจริงทางสังคมของดนตรีในเชิงปรัชญา โดยมองถึงการนำไปใช้ให้เกิดผลต่อการกระตุ้นให้เกิดความเปลี่ยนแปลง การส่งผ่านความคิดทางดนตรีคือแรงกระตุ้นให้เกิดความสนใจ หรือช่วย ซึ่งมันเป็นสิ่งท้าทายที่เหนือความเชื่อ ดนตรีมักเกิดขึ้นเสมอ ๆ ต่อที่ท่าของกิจกรรมมนุษย์ หรือบางสิ่งที่มีมนุษย์กระทำ ดนตรีคือการก่อรูปทางสังคมหรือเป็นการสร้างความทรงจำที่ตราตรึงให้กับสังคม รวมทั้งมันเป็นธรรมชาติและคุณค่าที่มีผลการเปลี่ยนแปลงทางสังคม การปฏิบัติกรของดนตรีไม่ได้อาศัยรูปแบบที่ตายตัว แต่จะใช้แก่นแท้ที่มันอยู่ในจิตใจเป็นตัวสร้าง ซึ่งสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้มันถูกสร้างขึ้นโดยสำนักกรรมหมู่ของมนุษย์ อาจกล่าวได้ว่าดนตรีสามารถแยกแยะคนในสังคมได้ ซึ่งดนตรีหนีไม่พ้นกับการดำรงอยู่ในสถานะของการรองรับทางสังคม ดังนั้นดนตรีคือตัวตนของสังคม

จากแนวคิดข้างต้นเมื่อมองถึงดนตรีกับการเคลื่อนไหวทางสังคม และนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงของสังคมการเมืองไทยนั้น คำอธิบายถึงปรากฏการณ์ที่ชัดเจนมีหลาย ๆ ช่วงเวลา ดังเช่น สมัยเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.2475 ที่คณะผู้ก่อการพยายามสร้างเพลงชาติขึ้นมาใหม่ โดยให้เหตุผลว่าเพลงที่เกิดขึ้นมาใหม่เป็นของประชาชน เพลงสรรเสริญพระบารมีที่มีอยู่แล้วเป็นเพลงของพระมหากษัตริย์ ซึ่งภาพสะท้อนดังกล่าวเป็นการสร้างความชอบธรรมให้เห็นความต่างที่ชัดเจนกับการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ มาเป็นระบอบประชาธิปไตย หรืออีกปรากฏการณ์หนึ่งในยุคสมัย จอมพล ป.พิบูลสงครามได้ขึ้นมาเป็นนายกรัฐมนตรี โดยมีนโยบายเปลี่ยนชื่อประเทศจากสยามประเทศมาเป็นประเทศไทย เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2482 และได้ทำการปรับปรุงเพลงชาติเพื่อให้เข้ากับชื่อประเทศที่เปลี่ยนใหม่นี้ รวมทั้งยุคดังกล่าวเป็นยุคของความพยายามสร้างชาติใหม่ ซึ่งมีหลายปัจจัยส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของ

คนในสังคมทุกระดับ เช่น การให้ประชาชนทุกคนทำความเคารพเพลงชาติในตอนเช้าเวลา 8.00 น. และเย็นเวลา 18.00 น. ซึ่งทุกคนจะต้องหยุดยืนตรง ซึ่งประชาชนบางคนก็มีความรู้สึกชื่นชมต่อสิ่งที่ได้กระทำ จากนโยบายดังกล่าวทำให้เกิดเอกลักษณ์ใหม่ของสังคมที่ปฏิบัติสืบต่อมาจากจนถึงปัจจุบัน เป็นต้น

จากมุมมองข้างเป็นเพียงตัวอย่างบางประการของคนตรีกับความเคลื่อนไหวทางสังคมการเมืองไทย ทำให้เห็นมุมมองของบทเพลงที่เกิดขึ้นภายใต้สภาวะเงื่อนไขทางสังคม ซึ่งมันสามารถเป็นปัจจัยในการสร้างสำนึกรวมหมู่ และนำไปสู่การเคลื่อนไหว ตลอดจนสามารถปรับเปลี่ยนทางสังคมจากสถานการณ์หนึ่งไปอีกสถานการณ์หนึ่งได้อย่างชัดเจน แต่ทั้งนี้ความเคลื่อนไหวและการเปลี่ยนแปลงทางสังคมการเมืองไทยยังคงมีมิติเชิงซ้อนในการเปลี่ยนแปลงที่ซับซ้อนอีกหลาย ๆ กลุ่มชน เช่น กลุ่มที่แสดงความคิดเห็นต่างกับรัฐอย่างชัดเจน หรือกลุ่มที่เห็นต่างกับรัฐแต่ก็สามารถปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ทางสังคมได้ ซึ่งหน่วยงานสังคมดังกล่าวเป็นมุมมองการวิเคราะห์ในระดับจุลภาค ที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงในระดับมหภาคของสังคมการเมืองไทยอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

บทบาทหน้าที่ของคนตรีที่มีต่อสังคมนั้นมีบทบาทอยู่หลายด้านด้วยกัน ไม่ว่าจะเป็น การให้ความสนับสนุนและผ่อนคลายความเครียดให้กับประชาชนในสังคม การใช้คนตรีเป็นสื่อกลางในการช่วยบำบัดผู้ป่วย หรือแม้กระทั่งการใช้คนตรีเพื่อเป็นสื่อเพื่อสร้างพลังบางอย่างให้กับกลุ่มชนต่าง ๆ เพื่อสร้างความสำนึกให้เกิดขึ้นกับสังคมและประเทศชาติ ดังนั้นเราจะเห็นว่าคนตรินั้นเปรียบเสมือนกับสถาบันหนึ่งในโครงสร้างทางสังคมที่สำคัญไม่แพ้กับสถาบันอื่นๆ ในสังคม

ที่มา: http://old-topic-47.blogspot.com/2007/08/blog-post_5290.html